

จลนศิลป์

ความหมาย

จลนศิลป์ (Kinetic Art) หมายถึง ศิลปกรรมที่เคลื่อนไหวได้ไม่ว่าจะเคลื่อนไหวได้โดยเครื่องยนต์กลไก หรือโดยการไหลวน หรือโดยพลังงานธรรมชาติ หรือพลังงานอื่น ๆ

ประวัติความเป็นมา

ศิลปกรรมที่ทำให้รู้สึกว่าการเคลื่อนไหวได้นั้นส่วนใหญ่ มักจะพบในงานประติมากรรม อาจนับย้อนไปได้ถึงประติมากรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ของกรีก เช่น ม้าไม้ของพวกโทรจัน (Trojan) ในตำนานศึกระหว่างพวกโทรจันกับชาวกรีก ในประวัติการสร้างสรรคของเลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci) ศิลปินเอกในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) ก็มีหลักฐานของการออกแบบและคําคิดโครงสร้างที่สามารถบินร่อนได้ ตามตำนานเกี่ยวกับเดดาลุส (Daedalus) ประติมากรชาวกรีกโบราณ ซึ่งคิดค้นวิธีให้มนุษย์สามารถบินร่อนได้อย่างนก เดดาลุสผู้นี้ยังได้สร้างตุ๊กตาที่มีแขนขาเคลื่อนไหวได้ ให้แก่ธิดาของกษัตริย์แห่งซิซิลีด้วย ความสามารถในการทำให้วัตถุเคลื่อนไหวได้ไม่ว่าจะบนพื้นดินหรือในอากาศไม่ว่าจะเป็นเครื่องยนต์กลไก หรือผลงานประติมากรรมก็ดูจะเป็นเรื่องที่น่าพิศวงและน่าทึ่งเสมอมา

ประติมากรรมทั่วไปที่ไม่เคลื่อนไหว (Static Sculpture) นั้นก็คล้ายกับจิตรกรรม ในแง่ที่การเคลื่อนไหวในจิตรกรรมนั้น เป็นเพียงความเคลื่อนไหวลวง (illusory impression of movement) หรือเป็นเพียงความรู้สึกว่ามีการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นผลมาจากการนำเอาองค์ประกอบของการสร้างสรรค์ผลงานมาจัดรวมเข้าด้วยกัน แล้วส่งผลต่อผู้ดูให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหว เช่น ประติมากรรม ลูเซียโน มินกูซซี (Luciano Minguzzi)

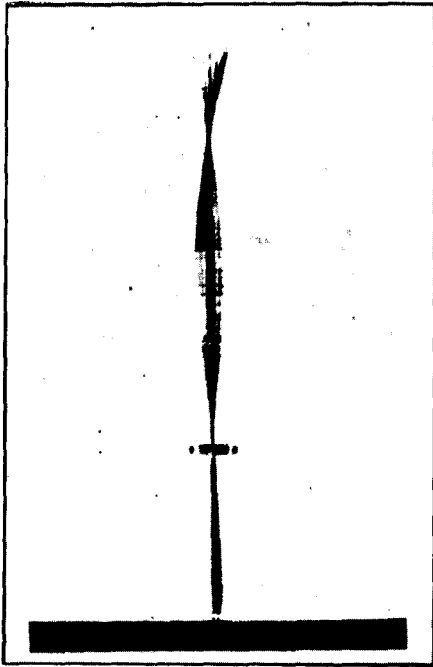

ประติมากรรมที่ไม่เคลื่อนไหว แต่มีลักษณะการเคลื่อนไหว เป็นผลงานประติมากรรมของลูเซียโน มินกูซซี (Luciano Minguzzi) ชื่อ "ผู้หญิงกระโดดเชือก" ค.ศ.1954 (จากหนังสือ Art as Image and Idea)

อนึ่ง รูปลักษณ์ของศิลปะในลัทธิอนาคตนิยม (Futurism) ก็เป็นตัวอย่างของศิลปะที่ไม่เคลื่อนไหว ดังกล่าวข้างต้น ศิลปะแบบอย่าง (style) นี้ จะเน้นการเคลื่อนไหวและความเร็วเป็นหัวใจสำคัญ แต่ความเคลื่อนไหวในลัทธินี้ เป็นความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในลักษณะลวงตา โดยการจัดเส้น สี รูปร่าง และทิศทาง ซึ่งมีให้การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจริง

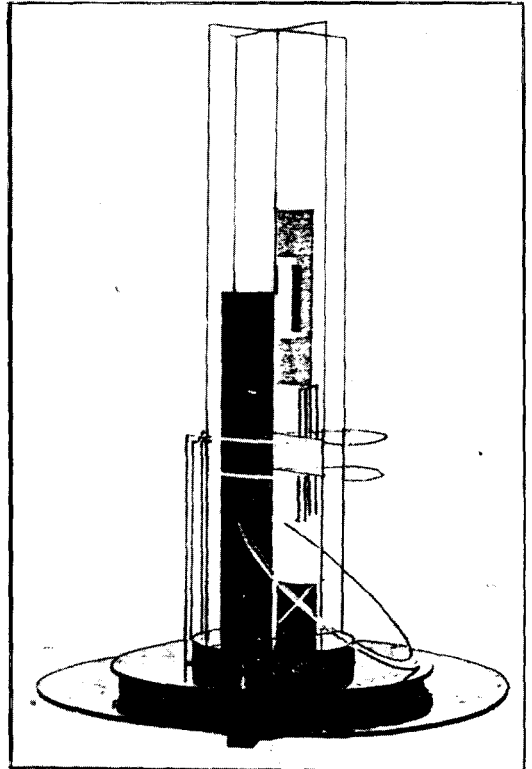
ส่วนจลนศิลป์นั้นใน ค.ศ.๑๙๒๐ เดือนธันวาคม กาโบ (Naum Gabo) สร้างประติมากรรมประเภท "จลนศิลป์" ขึ้นเป็นครั้งแรกและจัดแสดงในนิทรรศการที่เมืองเบอร์ลิน ใน ค.ศ.๑๙๒๒ งานของกาโบนั้นเป็นงานศิลปะที่เขาจัดให้เป็นประติมากรรม ๔ มิติ มีทั้งที่เคลื่อนไหวจริงและงานโครงสร้างที่เน้นในด้านของปริมาตร และลดความ

แน่นของมวลลง โดยทำผลงานศิลปะให้มีลักษณะโปร่ง ด้วยการใช่วัสดุประเภทพลาสติกใสที่เรียกว่า เพ็กซี-แกลสส์ (plexiglass) และเส้นลวดโลหะ ซึ่งมีผลในด้านการรับรู้ ในลักษณะมองเห็นถึงกันทุกด้าน ทุกมุม (ทับซ้อน) ได้พร้อมกัน และนี่เองเป็นที่มาของมิติที่ ๔ ซึ่งเป็นมิติ

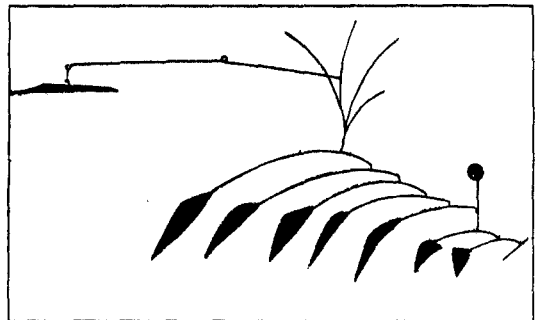
ประติมากรรมของนาอุม กาโบ (Naum Gabo) ชื่อ "คลื่นด้านตั้ง" ค.ศ.๑๙๒๐ (จากหนังสือ Art in our Time)

ใหม่ที่เข้ามาในแขนงของประติมากรรม ซึ่งแต่เดิมนั้น ประติมากรรม คือ ผลงานศิลปะที่มีเพียง ๓ มิติ ได้แก่ ความกว้าง ความยาว และความหนาหรือความลึกเท่านั้น มิติใหม่หรือมิติที่ ๔ นี้ ได้แก่ "เวลา" (Time) ซึ่งในกรณีนี้คือ เวลาอันฉับพลันทันที (simultaneous) ในอันที่จะรับรู้ความงามโดยรวมแห่งประติมากรรม ซึ่งแตกต่างกับการรับรู้ความงามของประติมากรรมที่เคยมีมาแต่เดิม ในลักษณะที่บิดัน ที่การรับรู้ความงามของประติมากรรมย่อมต้องรับรู้ทีละด้าน ๆ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน นอกจากนี้มิติของเวลา ยังหมายถึงมิติของประติมากรรม

ประติมากรรมของนาอุม กาโบ (Naum Gabo) ชื่อ "ต้นไม้" ทำด้วยวัสดุประเภทพลาสติก ไม้และโลหะ ค.ศ. 1923 (จากหนังสือ Art in Times) ที่เปลี่ยนรูปไปในระยะเวลาต่าง ๆ (ในกรณีของประติมากรรมที่เคลื่อนไหวจริง)

ผู้บุกเบิกด้านจลนศิลป์ที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ อะเล็กซานเดอร์ คาลเดอร์ (Alexander Calder) ผู้สร้างสรรค์ประติมากรรมจลล (Mobile) ขึ้นใน ค.ศ.๑๙๖๕

ประติมากรรมจลลของคาลเดอร์ ชื่อ "ผลิบานในฤดูใบไม้ผลิ" ใน ค.ศ. 1965 (จากหนังสือ Art as Image and Idea)

งานประติมากรรมจุดศูนย์กลางของ คาลเดอร์ มีทั้งที่เคลื่อนที่โดยพลังงานจากธรรมชาติ และพลังงานจากเครื่องยนต์กลไก แต่งานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เขานั้น เป็นงานประติมากรรมที่เคลื่อนไหวโดยตัวของมันเองจากพลังงานธรรมชาติ เป็นงานที่เน้นความสมดุล ซึ่งจะเคลื่อนไปได้โดยแรงของกระแสลมที่เปลี่ยนไปแม้เพียงเล็กน้อย การเปลี่ยนรูปของประติมากรรมจะแตกต่างกันไปตามกระแสลมที่แรงค่อต่างกันด้วย รูปแบบของประติมากรรมมักประกอบด้วยรูปลักษณะชีวรูป (biomorphic) ซึ่งได้จากรูปแบบในธรรมชาติ และมักแขวนจากเพดาน

ประเภทของพลังงานที่ใช้ในงานจลนศิลป์

งานทัศนศิลป์โดยทั่วไปแล้ว ศิลปินสร้างสรรค์โดยใช้องค์ประกอบของการมองเห็น (visual elements) เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว ฯลฯ โดยนำมาจัดรวมเข้าด้วยกัน แต่ในประติมากรรมจลนศิลป์นี้ องค์ประกอบที่สำคัญและมีความแตกต่างไปจากองค์ประกอบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว คือ ความเคลื่อนไหว (motion) ซึ่งอาจเกิดจากพลังงานธรรมชาติ หรือเกิดจากพลังงานที่มนุษย์สร้างขึ้น อันแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. พลังงานจากธรรมชาติ ได้แก่ กระแสลม แสงแดด อุณหภูมิ และความชื้นจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น

แรง (force) หรือพลังงาน (energy) ธรรมชาติที่ไม่สามารถมองเห็น เช่น ประติมากรรมจุดศูนย์กลางประเภทพลังงานธรรมชาติ ได้แก่ ประติมากรรมจุดศูนย์กลางของคาลเดอร์ ซึ่งรูปแบบของประติมากรรมเปลี่ยนไปตามพลังงานธรรมชาติ

๒. พลังงานที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ พลังงานอื่นที่ไม่ใช่พลังงานธรรมชาติ เช่น พลังงานไฟฟ้า พลังงานจักรกล ฯลฯ งานจลนศิลป์บางชิ้นนั้นใช้เสียงดนตรีสร้างให้เกิดความเคลื่อนไหวในรูปแบบของประติมากรรมจลนศิลป์

งานจลนศิลป์ในวงการศึกษาศิลปะ

กิจกรรมศิลป์ปฏิบัติประเภทจลนศิลป์ที่นิยมใช้ในการเรียนการสอนนั้น ที่นิยมกันมากคือ ประติมากรรมแบบจุดศูนย์กลาง นิยมใช้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากว่าขั้นตอนการทำงานสร้างสรรค์ในลักษณะนี้ไม่ยุ่งยากและสิ้นเปลืองเหมือนอย่างงานจลนศิลป์ที่เคลื่อนไหวด้วยเครื่องไฟฟ้าและจักรกลต่าง ๆ อีกทั้งประติมากรรมแบบจุดศูนย์กลางสามารถสนองจุดมุ่งหมายในด้านการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจในสังกัด (concept) ของประติมากรรม ๔ มิติ ได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน บริษัทเพื่อนพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๐.

Feldman, Edmund B. *Art as Image and Idea*. Englewood Cliffs, Prentice – Hall, 1967.

Selz, Peter. *Art in Our Time : A Pictorial History 1890 – 1980*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1981.